

ЦРНОГОРКА

ЛИСТ ЗА

КЊИЖЕВНОСТ И ПОУКУ.

Уредник:

ЈОВАН ПАНДЗЕВИЋ.

Број 16.

Четри ње, 2. Маја 1885.

Година II

БОЖИЈИ ЦВИЈЕТ,

СВИЈЕТЛА КЊАГИЊИЦА
МАРИЈА ПЕТРОВИЋ ЊЕГОШ

РОЂЕНА НА ЦЕНАЊУ 17. МАРТА 1869.

УНЕСКОЈИМА СЕ У ЦРНОГОРАДУ 25. АПРИЛА

CRNE GORE ĐURĐE

1885

CRNOJEVIĆ

Сред пролећа — кад се цв'јећем
Бујно реси гај:
Захтјело се дивном Богу,
Да окити рај;

На он посла свог анђела
Ам' на овај св'јет,
Да са земље попајљепши
Допесе му цв'јет. —

Анђел поша' — спустио се
На тај Петров град:
Ту отргн'о убав цв'јетак,
Њежан цв'јет и млад....

У наранку повио га
До Господа свог;
А цв'јету се обрадова'
Добри Господ Бог: !

На своје га њедро стиска',
Ту му дао стан;
Да га вјечно сунце грје
Уз вјечити дан....

Књаза ода и Књагињу
Мори смртни јад;
Ал' Марија Вишњег моли,
Моли жарко сад:

Да их храбри, да их тјеши,
Да их бодрн он:
Да свој цв'јетак вољно пјему
Жртвују на трон;

Да с тог трона свуд по рају
Расиље им сјај;
Да им златним тпјем пвјетом
Сав мирише рај. —

Ј. Сундечић.

Ма што да зборе злогучи гласи,
Умрла н'јеси, одлетјела си.

Душа је твоја, небеска тпца,
Из трошног легла
У вис потегла,
Одлетјела је пред вјечни престо,
Оста тијело, празно гнијездо.

Ма што да зборе злогучи гласи,
Умрла н'јеси, одлетјела си.

Што мари душа, нека се виада
Разлазе зриа гнијезда празна
У свог начела градива разна,
Из којијех их свемајка сазда :

Никла јој крила, не треба гн'језда,
Она је сада сјајна звијезда.
Погледу мутну свијета б'једна
Скривена вјечно и недогледна,
Али је слуте, али је виде,
Којима с' овдје од срца киде.

Ма што да зборе злогучи гласи,
Умрла н'јеси, одлетјела си.

На дуги доглед жалости црне
С вајвишег неба даљине крајне
Зрак ће се вјечно те зв'језде сјајне
До Њвне душе тјешно да врпе.

„... Чловкомъ не възможно видѣти...”

У прног јада поћи нијемој,
Кад вјечна тајна типпином плови
По васелени блудех' голомој,
Дуси ће чути разговор ови :

„Бесмртна душо, што ти је било
„Те пам те лако однесе крило ?
„Што смо ти криви ми јадни живи,
„Да ти се небо прерано диви ?“

„Оче и Мајко, Брато и Селе,
„Милости веће Ваше ме смеле,
„Желах ударје Вама од ереће,
„Милости тражих љепше и веће ;
„Ал' што их жељах, на земљи нису,
„Пођох их наћи на овом вису.“

„Па да ли нађе, душо звијездо,
„Жељу ти жеља пред вјечни престо ?
„Је ли ти вољан Господар неба ?
„Како те пази, како ти тепа ?“

„Кад бих Вам рекла, како сам св'јетла,
„Свака би душа амо потегла,
„Отресла вољна сав земни јад ;
„Ал' за годином година слета,
„Брзо ће проћи стотина љета,
„Доћ' ћете и Ви, имате кад.“

Г Е Т Е

И ЊЕГОВА

НАРОДНА СВИЈЕСТ.

II.

(Н а с т а в а к).

При испитивању необичне појаве недостатка народне свијести у Гета, могу нам послужити прије свега његови производи, у стиховима и у прози, а од ових posljedњих овајприје његове рођене успомене, бљешке из његова живота, његова псема и, на посљедак, сјећање других љива.

Како се народна свијест, разбирање и заузимање за јавни живот народа свога почине будити и развијати у човјеку обично тек у зрелије доба, ријетко прије двадесете године, осим погдјекоје фанатичке пропаганде новијег доба, која не зазире служити се и лудом дјецом, — довољно би нам било почети сабирање података за наше питање од времена, кад је велики pjesник њемачки, у друштву са својим господаром, војводом вајмарским Карлом Августом, почео долазити у додир са великим историјским догађајима што их покрену при крају прошлога вијека велика француска револуција.

Тим бисмо се могли задовољити, да Гете није необичан човјек, да није велики pjesник, или бар, да није велики, највећи *ирски* pjesник, у кога морам испитивати развитак душевних особина из коријена, из клипе, тако рећи од колијевке. У тако сличној уметности, величанство развоја целокупне душевне личности тако је безобзирно, да први јачи утисци и чокрети често одређују правац и природу свему допнијему мишљењу и осјећању, нити их могу избрвати позније спољне прилике, ма како биле силне и неодољиве.

Зато ћемо ми првије свега покушати, да ли можемо ваћи још у дјетвјству Гетову који траг што би нам помогао разумјети и објаснити ту чудновату појаву.

У својим усоменама из прве младости*), што се протежу, од прилике до тридесетпете године му, Гете прича овај догађај, који се десило за вријеме посаде Фралккурта француском војском у седмогодишњем рату:

„Тај невидљиви, од много година нечувени терет осјећања су врло неугодно размажени грађани, и никоме није могао бити тежи но *мом оцу*, који је морао у своју скоро најмијенителу кућу примити страње војнике, њима уступити своје чисте и понајвише затворене свечане дворе и вапустити туђој худи што је навикао сам уређивати и управљати; он, и онако *Прусима наклоњен* (preussisch gesinnt), да се сад види окољен Французима у својим камарама: то је била највећа невоља које је, по *његову мишљењу*, могао допасти. Но да му је било могуће, узети ствар олакше, како је добро говорио француски и знао се понашати у животу угодно и достојалствено, уштедно би био и себи и нама многа тежка час; јер нама су усељили крајевог намјесника (Königsleutenant, lieutenant du roi), који је, и ако је вој-

ник, имао да расправља само грађанске случајеве, размирице између војника и грађана, дугове и задјевнице. То бијаше гроф Торан (Thogane), родом из Граса у Прованси, близу Антиба, дугачак, мршав, озбиљан човјек, лице пагрђено врстама, црних, свијетлих очију и пристојног, пажљивог понашања. Већ долазак његов био је пријатан домаћима. При разговору о камарама, које ће се уступити грофу, које ли остати породици, спомену неко дворану слика, а он одмах замоли, ма да се већ било смркло, да разгледа слике при свјећу, ма само површно. Он је показао да много ужива у тим стварима *према оцу који га праћаше виђаше врло љубаван*, ит.д.

„Но ни то приближење са стране уметности не могаше измијенити мишљења његова, ни приклонити карактера му. Пустио је да буде чему није могао сметати, ал' држао се далеко као да га се ништа не тиче, а све необично што се дешавало око њега, било му је у најмањој маленкости неосносно.

„Гроф Торан међутим понашао се угледно (musterhaft). Ни своје мале није хтио прикивати на зидове, да не квари нових позадица (tapeta); и т. д.

Привлачују о радости дјече и мајке, кад би им гроф послао коју послатницу са свога стола вели Гете: „Том приликом морам споменути, да се може замислити безвредност онога времена, како нас је мајка једног дана јако ражалоствила, просувиши сладолед, што нам га послаше од обеда, јер чинише јој се немогуће, да желудац поднесе прави лед, ма колико био заслаћен.“

„Тек што смо се, у прва три мјесеца посаде, навикли били на то стање, ал' се почне говоркати, како се савезници приближују, и како долази Фердинандо, војвода од Брусувика, да отјера Французе од Мајна. (О њима, који се *не могају похваљити особитом ратном срећом*, није се највећше мислило, а послје битке код Росбаха, мислило се да се смију презирати (glaubte man sie verachten zu dürfen); сви су се највише уздали у војводу Фердинанда, и сви пруски пријатељи жељиво су очекивали да се ослободу дојакшоњег терета. *Мој отац виђаше мало веселији, моји матери загризута*. Она је виђа довољно мудару те је увидјела, да се назочио мање зло може лако замјенити великом несрећом; јер показало се и сувише јасно, да не смиралу ни на сусрет војводи Фердинанду, но очекивати навалу близу града. Пораза Француза, збјег, обрапа града, ма само да се покрије узмицање и сачуваост, бомбардање, плачкање, све се то приказивало раздраженој машти и бацало у бригу обе странке . . .“

„Многе чете прођаше градом; дознало се да ће се зауставити код Бергена. Долажаше и одлажаше, јахаше и трчаше све је жеље бивало и у нашој је кући била дању и ноћу узбуна. У то вријеме виђао сам чешће маршала *Бролија*, увијек ведрог, вазда једнако у понашању и држању, те ми је и *послије било мило* кад нађо-

*) Goethe's sämtliche Werke. — Aus meinem Leben, Dichtung u. Wahrheit. — Leipzig. P. Reklam jun. — Подучене ричи није истицао Гете, но ми смо их исподвлачили ради значаја што мислимо из њих извести.

што се у историји славно спомиње тај човек, те је својим обљом оставио тако добар и трајан спомен.

„Те тако осану, послје немирне страње недеље, велики петак 1779. Велика тишина паговејштаваше скори јуриш. Нама дјети бијаше забрањено излазити из куће; отац не имаде мира и вјаће. Битка почне; ја се чинем на најоружи таван, гдје и ако не могах видјети пушке, ипак врло добро чух грмљавицу топова и праску пушака. Послје неколико часова видјесмо прве знаме битке у једном визу кола, што тјераху мирно поред нас, пуна рањеника жалосно осакатених и тужног погледа, и возе их у манастир богородичи, претворен у војну болницу. Одмах се показа милосрђе грађана. Шива, пива, хлеба, новаца пружаху свакоме који још мога што примати. Но кад се паскору у том возу појавише рањени заробљени Нијемци, није знало милосрђе што је доста чинило се као да хоће сваки да се огоди, не би ли помогао својим невољним земљацима (Landsleuten).

Но заробљеници бјеху знаци да је битка несретно завршила по савезнике (Нијемце, т. ј. Прусе и Бруншвицане). Мој отац, уздајући се у својој пристрасности сасвим јамачно да ће ови нападати, био је тако страствен и дрљак (hatte die leidenschaftliche Verwegenheit), те је пошао невољним побједоцима у сретње, и не мислећи, да би побијени војски морали преко нега мјежати. Прво пође у свој врт пред Фридрихским вратима, гдје пађе све усамљено и мирно; послје се усуди да на борикајску пустару, но ту је брзо сазнао разне раштркане четнике и момке, који би, шадећи се, припуцкали у крише међанике, те би разабавили гучицу дувајући одбијено олово око главе. Зато се ипак предомисли, прве се и дозна на питање, што му је могло бити јасно нећ по пуцању, да је по Французе све добро и да нема сметнега о узмичању. Дошао дома, сав зловолан, силно се ражљубио кад виде рањене своје земљаке. Нареди и он да се дарују, по саву Нијемци, што није увијек било могуће, јер је судбина патоварила заједно пријатеље и непријатеље.

Мати и ми дјеца, што се још прије уздасмо у ризи грофову те проведесмо дан доста умрени, бијасмо врло радосни (waren höchlich erfreut), а мати још сувише утјешена, кад је, уבודом игле, залпала пророчанство свога ковчежића и добила одговор врло утјешан како за садашњост, тако и за будућност. Ми желијасмо свом оцу и по ствјеру и исто мисљење (gleichen Glauben und gleiche Gesinnung), наскасмо му што могасмо, мољасмо га, да се мало заложу што није цио дан; он одбијаше наше милости и свако јестиво и оде у своју камару. Наша се радост међу тим није покварила, ствар је била рипешена: краљев намјесник што је тај дан против свог обичаја провео на коњу, једва се једном врну; он је био потребнији у кући но никада. Ми му похитасмо у сретане, ижљубисмо му руке и показивасмо му своју радост. Као да му то бијаше врло мило.“

„Добро! рече пријатније но иначе: и ја се радујем нас ради, драга дјеча!

„Он одмах нареди донијети послатине, слатка вина и свега што је најбоље и оде у своју камару, а чекаше га множица разних молилаца.

„Ми се слатко прочистасмо и жалпљисмо добром оца, који не могаше учествовати те навалисмо на матер да га дозове; но она, мудрија од нас, добро

је знала како би му таке понуде биле немиле. Међу тим је она спремила нешто вечере и послала би му радо што у камару, но њему би тај перед био неповољан у крајном случају; те, пошто се уклонише послатине, гледао се наговорити га да сиђе у обичну ручавину. Напошлетку, преко воље, пристане, а ми и не слутисмо, какву несрећу спремамо и њему и себи. Степеница пролажаше свом кућом поред свих дворанских улазака. Силвазећи морао је отац проћи тик поред камаре грофово. Предња му је дворана била тако пуна људи, да гроф науми, не би ли више њих у један мах отпратио, изаћи на двор; то се, на жалост, деша тама у они час кад прође отац.

„Гроф га суерете весело, поздравља и рече: Ви ћете честипати и нама и себи, што се та опасна битка тако срећно свршила.

„Никако! осејкну се и мој отац љутито: Камо срећа да су вас отјерали до ђавола, на ма и ја морао сам вама!

„Гроф се у први мах обезбеху, на онда се силно разбјјеси. То ћете ми платити! викну. Тако увриједити и мене и праведну ствар, то вам се не може опростити!

„Међутим отац мирно сиђе доле, сједне уз нас, чиниаше се веселији но прије и стане јести. На се то радовао, а незладијасмо, каквим је опасним начином олакшао своје срце. Одмах за тим изазову мајку, и нас је све нешто копакао да изврљамо оцу, како нас је гроф почастно слаткином. Мајка се не враћа. Но ево тумача. Он миглу те нас поведу да лежимо; бијаше касно и ми радо послушасмо. Послје мирно проспаваше ноћи чујемо за насилну узбуну, што је синоћ потресла кућу. Краљев намјесник одмах је био заповједно да се отац одведе у затвор. Његови потчињени знадијаху да му се не смију противити; но понакад био би јам захвално, кад би мало оклијевали. Том се навадом знао стрико тумач, који зазда бијаше при себи, врло згодно користити. Граја је и онако била толка, да се оклијевање само собом, заклањало и пезивавало. Он је изазвао мају мајку и саставно је с ађунантом, не би ли молбом и преклињањем добила мало одушке. Он пак похита на више грофу, који се, савлађујући се, одмах повукао бијаше у унутрашњу одају и радије је напустио најпрециј посао но да би своју злу вољу искомало на невљпому и ријешено што не би пристајало уз његов углед.“

Длази разговор тумачев са грофом, у коме тумач полагао и вјешто, но ипак одважно подилази намјеснику, да опрости домаћину и да презре увреду. Не ћемо овдје износити цијелог разговора, и ако Гете јемчи да је добро утубио причу, јер није све значајно за наш смјер. Само ћемо споменути како је, при крају разговора, одбијао гроф молбу тумачеву. Гроф му говораше:

„Ви знате да ми ваше лакрдије кадкад нијесу противне; али не злоупотребите моје наклоности! Та зар су ти људи сасвијем слијепи? Да смо ми изгубили битку, каква би у овај час била њихова судбина? Ми се козли и брапи до врата, затворн град, држи се, не дај се, док наип не узмакну преко моста. Мислите ли ви да би непријатељ скретио руке? Он би бацао гранате и што дохвати, те би напало што може. Ови домаћин овдје, што би он? У ову камару би сад прела каква дубарда, а друга за њом; у те камаре, којима сам ја штедио проклете китајске тапете не хтјешан на њих прикљивати мојих мапа! Ваљало ми је цијели дан клечати.

„Кољико их је то чинило!

„Ваљало им је молити божји благослов на нас, су-
сретати ђенерале и официре почасним и радосним зна-
цима, уморене војнике понудама. У мјесто тога брка ми
отров тог страначког зла најљепше, најсрећније, толиком
бригом и муком стечене часове мога живота!

Мало приђе био је ови разговор:

„Ја знам и сувише, да им нијесмо мила, да нас та
грађани попријеко гледају.“

„Не сви!

„Врло многи! Што? Ти грађани, хоће да су царски

грађани (Reichslädter)? Видјели су избор и вјенчање
овога ћесара, па кад овај, неправедно нападнут, стоји у
опасности да изгуби своје земље и да наметнуку подлегне,
па кад срџом нађе вјерне савезнике, који свој новац
и своју крв жртвују у његову корист, они тада не ће
да спосе ни оног маленог герета, што пада на њихов
дио, да се непријатељ царевине покори.“

Поред свега тога краљев намјесник опростиво је
милостиво старом Гету. Разумје се да га се млади Гете
не може доста да нахвали, што му је поштедио оца.

(Наставиће се).

У С К О Ј Ј А Н Љ О.

Приповијетка из црногорског живота.

III.

(Наставак).

„Ђаше зимус исто 'вако“, рече Крцун. „Понекад
заграј е би пробудио и . . . ,

„И мртве?“

„Не само њих, но и тебе, валај!“

Оташ и Спасоје слатко се насмијаше.

Мишац му одговори:

„Шанат у папрат! Ко ти је крив е си лакосан ка'
кокот, а можда баш као зед“

Сваку од тих ријечи, Мишац је раздвојио једну од
друге зијећањем, те смјех спонаде ову двојцу да се
грохот разлијегло по планини.

А бијаше лијепо, голобрало момче тв Мишац

„Бре, дијете, не срамоти ме, јер ћу те . . . — Кр-
цун не доврши, но видјевши да се „дијете“ опет стало
протезати, ухвати га за рамена па му састави плећи са
ледином. Тако га је држао за њеколико. Мишац, прекр-
штених ногу, а под снажним мишицама Крцуновим, не
могаше попорнути.

„Нека, љуби, некате! Прекините, па да заложимо
што!“ рече Оташ, понавјетари међу њима, висок, кошту-
њав човек.

Спасоје, — омален али жив као зрно, човек у нај-
љепшој спази, — прострије празну торбу а па њу по-
стављено што бјеше из ње извадио — брашњеницу и
сврап.

Оба скидоше капе, прекрстише се по три пута, па
почеше јести.

„Ајде Крцуне, остави шалу, биће вам је до мало!“
рече Спасоје, видјевши да се ова двојица не раздвајају.

„Бога ми, поједоше!“ викну Крцун, те једним ско-
ком стаи се у крај торбице.

„Ха, ко је Озрић . . . поједоше све!“ викну сад
Мишац, једнако лежећи и пећећи се од смјеха.

„Остави тај поклич, дијете, за доцније“, рече озбиљ-
но Оташ. „Но ходи да једеш, ако ћеп, јер нам није
дагубити!“

„А хоћу ли пробудити овог лапманца?“

„Не крећи у њ! Не примичи му се, чујеш!“ рече
Крцун и он озбиљно.

„Ванстину ако гладан погвне, о души вам, а по-
гнуће одиста, јер ми се уснило“, преузе Мишац.

„А шта си то снво мајчињу? Лјепна главо, ела нам
то причај!“ њему ће Крцун.

„Рад би ти, Крпета, да ја зборим а да ти једеш,
јер нијеси злопиптан и ако си лакосан. Причекај док се
накљукам и ја!“

„Доста би шале, нека буде и мало збиље, па да се
лијепо поразговоримо!“ рече Оташ, измаклавши се мало
и почевши пушити лулу.

И Спасоје то исто учини, па стаде кресати.

Крцун одријешп мјешовицу у којој је била вода, па
се вапи и даде и другима да пију.

Мишац спреми остатке у торбицу а мрве баца међу
јатапше тлочица што скакутаху недалеко по ледини. Ове
прхнуше па опет попадале на мрве.

Настаде сечапа тишина; сви одбијаху димове, очу-
вујући да започне Оташ, а он међу тим гледаше у отаљ,
па својој смелци.

Латаш бјеве забрдије гором. Оташ гледају па више
и остали за њим. Сушне бјеше готово до онак неба.

„Е, до сад бисмо сигури, а посад, Бога ми, не“,
започе четовођа. „Ајде, Мишане, па оно брдашце па
стражи добро пут истока!“

У млађега поговора нема. Мишац се одмах диже.

„Стани да још нешто дујеш! Чујте ме браћо! . . .“

Пушка загрије под њима у планини. Сви бришше
Дигоше Јанка те и он онако савињ, пушком у руци
зађе за њеко стабло. Натегоше орозе.

Кораци се чујаху кроза пушањ.

„Не нали ни један докле моја не плане!“ рече по-
лако Оташ.

Из горе изиђе, па се уставн па крају ледине, један
— бркати Црногорац. За њим још тројица. Онај први
погледаше на све стране; видјело се да некога тражи.

„Ево нас Његуши! Прилазите слободно!“ викну
Оташ.

„А јесте ли ту Озрићни?“ површи онај први. „Што
би те западoste? Немојте нас побити па ијеру!“

Смијући се, помијешаше се. Пошто се изљубише
посејаше.

„А што вама шће да пуцате?“

„Ванстину вехотине. Пушка се одане моме бураве-
ру; срећа да не уби никога!“ одговори брвоња.

То бјеху: Радоје и брат му, Петар и Марко, си-
новци сердара Пеја. Сву ту четворицу видјели смо у
кући сердаревој, у очи Божина.

Пошто измијејаше поздраве и обична питања, Мишан и Петар, по наредби старијих отидоше на стражу.

Његуши сад закупише Јанка и како је и шта је змусе радио и све редом. Он им је повиједао све потанко. Говорио је већ лијепо српски и ако је мало заносно. Каза им у кратко како је зимовао у манастиру, како се сиритатељно с Крцуном те из њиховијех разговора и договора потекло је то да и он крене у чету.

„А да хоће ли то господару мило бити?“ запита Радоје.

„То је и мени за мисао и ако ме Крцун слобођаше“, примјети Оташ.

„Валај, јамац вам моја ријеч, ако му не буде Владика допустио“, прихвати Крцун. „Ја сам до поста редни био код господара, па по другом пут замијењен некоем ми рођаком, ето све до ту 'номадне. Оно јест, господар га је одвратио, ама најзад пустио га је. . . . Што ћете де! он хоће да се са свим црногорци, и аферим му за то!

„Аферим, балај!“ рекоше у глас.

„Фала вама, браћо, што ме примате за брата!“ одговори Јанко тронут. „Нијесам ја амо ускочио да ластвујем, но да с вама дијелим витешку невољу. Истина је да ме отуда невоља поћерала а амо прихватила, али је она, као што пријед рекох, витешка а она. . . нема јој другога имена. Све што подносице и трпите, наклањује вам се поносом што вам кроз очи сијена. Брашће своје огњиште; светије и мртве и живе што их је варварство угњечило. Овај лед земље што га шака нас чеље, срце је српских браћуница, као што је и сви цијел народ тога, па док је срце здраво да ако не погине ни тијело. . . .“

„Е, ма лијепо ли збориш, Јанко! Не чух те тако до сад!“ прекиде га Спасоје.

„А, мој брате, ћаше овако змусе у млађуници. Ми, перјашци, полијежи а он сједи међу нама на причај, е никад нам не досади слушати га. Па, Бога ми, гледао сам гдје се и с господаром разговара подуго; ћаше га господар више пута по рамену потапшати. А није хтио, чујеш, да лежи у ћелији, но с вама; с нама је и јео. Па се зар и у спу онако расприча и занесе. Колика сам пута на чуду био с тога. . . .“

„А што, вјере ти, Крцуне?“

„Немој побратиме те ситнице износити!“ унаде Јанко.

„Ма што! није ту никаква зла. Прича у спу, као што нам рекох, па вјде да мирно лежи до се миче и размакљива. . . Једном клекину на простиралу, склопио руке, на стаде да клања, а све уздише и нешто мрмљо. Сви носали, а ја га вирих испод бијезла. Скоких, левог га и покрих, а он се не пробуди. Ђаше, ја мним, тога пута лоснути у сред огња. Од онда нијесам му дао више да лежи украј огња, но га увијек растаљао некијем. . . . И јутрос, глејте, ударио је зубма о цијев!“

Јанко се задрвеше као да бјеше нешто скривно. Нехотимице покри уста руком.

„Има и Црногораца доста ташћех!“ примјети неки.

„А разумје ли, кад збораше?“

„Не ја, јер говораше њиховијем језиком. Једну ријеч запамтио сам јер је понављаше често.“

„А коју?“

„Вира, вира, све вира!“

„А што је то „вира“, Јанко, вјере ти?“ запиташе, скоро сви.

Јан протра брчиће, насмија се, па махну главом.

„А шта, нећеш да нам кажеш!“

„Ја, дјерујте ми, не знам у спу што зборим нити шта је то вира!“

Да га је ко боље пазео, опазио би како се Јанко мало збунио, то му се видјело на очима, но људи претметнуше говор на друго.

„Ево вечерњи хлад“, примјети Радоје, „по имамо ли ми часова договора око ове наше работе, јер смо ми и уморни на би мало починули.“

„Ваистину лезите! Нећемо се шта договарати. Порука је сигурна да ће данас наћи, данас ја ли сјутра. Колико ће их бити не знам. И он је међу њима, одиста. Момци ће их угледати на два пушкомета, па кад јаве знамо гдје ћемо запапути!“

„Е кад је тако, причајте се ви даље а ми ћемо да починемо.“

Три Његуша полијегаше.

Јанко започе поново да сипље из својега пздашнога срца. У некијем часовина заиста му вршијаше у њему, а тад му саме ријечи летјашу из уста. Залуду су га запитивали Оташ и Спасоје о постојбици и роду му, он је увијек умно сврнути говор на друго што.

Оставимо њих, пак свратимо к оној двојци момчади што на главници страже.

При поданку гранате неке букве, у растоци њенијех дебелијех жила, које вода, отјекући из брделака, бјеше опалакала те осташе врх земље, сједијашу на струкама оба дјетиња; дугачке пушке прислонили уз дрво украј себе. Бијашу од прилике вршњаци; ни један ни други не навршио двадесет година. Прије тога дана никад се видјели ни чули.

С почетка обобјаша се осјеђаху некако неугодно један према другоме. Узајамно не жељаху загодјевати нека питања која им се сама памеђаху. С тога скупчише се у разговору с најпрва, запиткивајући за домаће, за родбину — и омање ствари.

Али бујица је крв у тлијем годинама и срце премашује тајне разлоге; честољубље је главни покретач у томе добу.

„Ја мним нијесам досад бивао у боју?“ упитаће Мишан, гледајући пут истока.

Румен обли лице Петрово па нагло одговори:

„Нијесам имао кад, а мним ни ти.“

Сад им се погледни сукобише, зеница у зеницу. За дуго не тренуше ни један ни други. Црте лица им скрутише се; израз повјерења у себе, пријегора, прегаоштва, указа им се готово у једнакој мјери. Један другоме штаку из очују сваку помисао што је коме мозгом лијетала и осјеђаје што им груди набрекле.

„Хоћемо ли се обрукати данас пред старијема?“ западје Петар,

„Нећемо, божа ти вјера!“ одговори Мишан жестоко.

Да је овај то ушитао, онај би први тако исто одговорио, јер истовјетно питање заче им се једнак а и одговор исти.

На те ријечи, у томе часу свечаноме, припоуше им душе једна уз другу.

Лица им се раскрутише, очи сјевнуше, весели осмијак заигра им око младачистијех усана.

Сад им се учиње као да су одрасли заједно, па се ту скоро растали. Започеше разговор. Његуш му је причао како су кренули једино да освете Милуна, а не хтједи казивати ому му, да га изненаде. Мишан је опет причао њему све што чуо бјеше од Крцуна. Брзо разабраше из узајамног повједанја да је договор и иста памјера саставила Његуше и Озришића у Дуги.

Протече им тако доста времена, да један с другогачију не сврнуше

„По сам ти грдаш сан уснио, мој Церо, дома, прије но што кредусмо!“

„А шта брата да чујем!“

„Снијевах е нас четир Озришића идемо из Дуге,

а за нама носе носпа. Ја иџах најпрви, без оружја, у црвеној кошузи....

Петар га прекиде, туривши га у раме а они уиријевши про њега.

И Мишан гледну.

Пут истока, на савијугку ждријеља помолн се гомилати људи.

Био их ијешака и коњика. Насукоше се један с другим, на стухују доста споро.

„Турци!“ рекоше оба у глас.

За тијем полегпувши сиђоше, па добријем касом отрчаше к својима.

(Наставиће се).

С. М.

КЊИЖЕВНЕ ВИЈЕСТИ.

Из странијех књижевности.

— Кнез Владимир Мешчерски почео је издавати у Бреслави на њемачком језику свој роман: „Die Frauen der Peteraburger Gesellschaft“, који ће изијети при четир свески. Прва је свеска већ изашла. Кнез Мешчерски познат је својим севасионим дјелом: „Die Realisten der grossen Welt.“

— Чувени њемачки књижевник, Јован Шер, кога Нијемци зову „Нириши Кромовник“, издао је дјело под насловом: „Die Nihilisten“, у ком на историјском темељу разлаже о посталку, развитку и нијепама вихијиста.

— Велику сенсацију прави у Италији најновији роман талијанског pjesника Антонија Фредадана: „Dante e Cortis“. Ту се описује даваши талијанско друштво са његовим политичким и социјалним ставим и тежињама. Фредадано је већ познат са своје „Маломбеје“.

— Феликс Пија (Рут) прославио се не само као стари револуционар и човјек од барикаде, него и као драматичар. Још година 1847 он је издао драму: „Le Chiffonier de Paris“, која је с великим успјехом у Паризу представљана, а сад је издао другу драму „L'homme de peine“, коју много хвале и самп строга критичари као што је Сарсеј и Ваје. „L'homme de peine“ имао би бити као неки протест против Золиног романа „Автомор“. Седамдесетогодишњи комунац јуначки брани радника од Золино порнографје. Смјешно је како „вредучони“ њемачки „Magazin für die Litteratur des In- und Auslandes“ назива Пијата „Филиком“ мјесто „Феликом“, а његовог „Амалина“ „L'homme de priotte“ мјесто „L'homme de peine“. Ако није штампарска погрешка, онда је без сумње — њемачки Gründlichkeit!

— Дригајскова: „Руска Ђаскава“ изашла су у Лајпцигу на њемачком језику под насловом: „Russische Plaudereien“.

— Макс Нордау изашао је на глас са своје књиге: „Die conditionellen Lügen der Culturgeschichte“, која је за Аустрију забрањена. Сада га напада један Нијемца, и како листови њемачки воле, утучао га је са свјем својом критиком, која је изашла у Берлину под насловом: „Anti Nordau“. Писац је те критике Ф. Н. Васершлебен.

— Напшн хигијеничарима, који њемачки члјају, препоручујемо нову књигу дра. Хунерца: „Die Lungen-Gymnastik“, у којој се уплужује, како треба његовати и гимнастичким вјежбањем развијати органе дисања.

— Од Колбове Културне Историје Човјечанства излази у Лајпцигу у свескама од по 5 табака треће са свјем прерађено издање.

— Напо народне еповине иу опште државнике занимаће ова нова дјела на француском језику: „Du principe de population“ од Ж. Гарнијера са уводом од Молинарија (Париз 1885, Guillaumin et C.) Гарвије је имао петљу да брани и заступа у Француској Малтусову теорију са свим овлашћеношћу, које је имао стар, кад се зна, да Малтусовац и објешнати су у Француској исто. — La proportion des sexes

et la démocratie“, од Алорета Фуљеа. Писац је даровит човјек, који се много бави државно-еидософским питањима и добио је двије награде за своја дјела о Сократу и Платону. — „Esquisse d'une morale sans obligation ni sanction, par M. Guyau“. Писац овога дјела, кад му је било 18 година, написао је књигу о науци Епикуровој по изворима, коју је наградила париска „Académie des Sciences morales et politiques“. Академичар, ком је дјело ово на оцену предао, у извиштају своме цуно је хвалио писца, и не знајући да је то момче које је тек измијело иза гимназијског банка. Међу тим даровити младић писао је и друга дјела, с великим успјехом. — „Des rapports entre le droit et l'économie politique, ou philosophie comparée du droit et de l'économie politique“ од Алорета Журдана, професора ја правном наукутату у Есу (Аix). „Académie des morales et politiques наука“ у Паризу расписала је награду за расправу о однопајима између народне економије и права, и професор Журдан добио је ту награду овим дјелом својим. Ово му је већ четврта награда. Она има дакле више вредности него прва, јер она носи само троструку круну.

— „De Sadoua à Sedan“ — тако се зову мемоари једног тавног војвођина двора тизорјског. Од Виктора Тисота.

— „La Russie depuis un siècle“, par Arthur des Nouhes, изашло у Паризу, у Дантијеној књижари.

— „Lettres politiques confidentielles de M. de Bismarck (1851—1858)“ у књижари Олендорфа у Паризу.

— „Deutsche Revue“ доноси у својој свесци од Марта ове г, чланак под насловом: „Aus unbekanntem Parterre des Dichters Alexander Petöfi“. Ту се саопштавају четир до данас још нептамане pjesме и њеки други подаци живота овога великог pjesника, комадареног Србина Александра Петровића.

— „Das russische Reich in Europa“ зове се једна књига, која је ту скоро изашла у Берлину, а збори о Русији. Хвале је да је валака књига. Не зна јој се писац. Држи се, да је њеки валан пруски оицер.

— Оието Русији „Gross-und Klein-Russisch“ зове се књига с инглеског преведена, а састављена из предавања професора на Оксфордском университету дра. Карла Абелера у поредној лексикографсији. Изашла је код В. Фридриха у Лајпцигу и Берлину.

— И Нијемци су живо прорадјали у натуралистичком правду. „Margaretha Menckens“ зове се нови реалистички роман од Х. Фридриха, кога много хвале.

— Нова књига за наме Гетеовце: „Goethe's philosophische Entwicklung“ од дра. Мелцера. Радва ова служи као прилог за изучавање и познавање еидософског развитка великих њемачких pjesника.

— Познати др. Шефеле, који је био несрећан аустријски министар финансија, па је с министарске столице ускочио при социјалне демократе, сада се оиет извлачи из њихових рдова, увидјевши да социјална демократија нема наглуда. То он доказује у најновијој својој књизи, која је изашла у Телаву под насловом: „Die Entwicklung der Sozialdemokratie in Ungarn“. У овој књизи три њеки уири-

вљена на једнога државника, која служи као допуна књиге Ше-
меевс: „Die Quintessenz des Socialismus“.

— Два драматска списа Ивана Тургењева пре-
несо је на њемачки и прерадоу за њемачку позорницу Јефени-
је Цабла. Изашло у Берлину.

— Чувена новела Саватора Фарне: „Кападар
Филвестар“ излази у њемачком пријеводу у берлинској
„Deutsche Rundschau“, и у француском пријеводу у Лозанској
„Bibliothèque Universelle.“

— Наши Манзоијевци препоручујемо: „Manzoni.
La sua famiglia, i suoi amici. Di Alessandro Manzoni. Appunti e
memorie di S. S. Milano, 1885.“

— Некадашњег граза а садашњег сељака и великог пе-
симисте руског И. Толстоја роман у шест књига: Ана
Каренина изашао је у Берлину у пријеводу Павла Валх.
Граза, а с предговором од Цабла. Пријевод је испао у три
свеске.

— Ко хоће да види како је Шекспир био велик и у
моралној хомеопатији, нека прочита у фабричкој свесци жур-
нала публициста: „Bibliothèque Universelle“ чланак Штае-
ров: „De l'homéopathie morale dans le théâtre de Shakespeare“.

— У енглеском журналу: „The Nineteenth Cen-
tury“ пише познати В ам б е р и (помачарени Чивутин Бам-
бергер) о данашњем спору између Русаје и Инглеске, те до-
казује, да Руси не могу узети Индије, докле год своје Татаре
на свијем не поруце, а за то се хоће неколико вјекова.

— У француском журналу „Nouvelle Revue“ завр-
мени су интересантни чланци о друштву бечком. Нико не зна
ко је нисао те чланке. Потписује их Comte Paul Vasil, али то
је само nom de plume. Због ових чланака забрањена је „Nou-
velle Revue“ за Аустрију. При завршетку својих чланака о
бечком друштву обећава познати писац, да ће писати даље
о друштву лондонском, петроградском и т. д. За нас Србе ин-
тересантно је, да у чланку о бечком друштву, пишући о сла-
вним сликарима, помиње и нашега младого Павла Јовановића,
као једнога од најбољих, који су из школо бача изашли.

— Инглескиње су се као помање бациле на писање
новела. Да споменемо и препоручимо ондјема, који читају ин-
глески, само ове три: мистрес Бурђну Корбет, која је
написала „Касандра“; мистрес Оливант, те је на-
писала причу „Мадам“; и мистрес Магида Влјанд (Blind),
која је написала „Тарантелу“, за коју енглеска критика
води да је „passionate, picturesque, and very well written.“

— К. Грѣбер (Gröber) превео је на њемачки наше
народне pjesме о боју на Косову, те је од њих оставио епску
дјелицу, коју је издао под насловом: „Die Schicksal am
Kosovsfeld.“ (Косово 1389). Epische Dichtung mit Benützung
von Bruchstücken serbischer Volksprosa von Karl Gröber.“
Дјело је ово изашло у Бечу у Хелдера. Хвали га јако један
ценсенат у „Wiener Abendpost“-у.

— Нађене су двије неодавне pjesме великога pjesника
„Божанствене Комедије“ и штампане су уз оригинал
још и у француском и садашњем талијанском књижевном
журнику у француском журналу: „Revue Contemporaine“.
Пjesме снађају у „Inferno“ и описују каматику и
порождрвца. Нашао их је Августин Боаје (Boyer),
бави се у Риму, гдје се спремао да изда француски пријевод
„Божанствене Комедије“ са критичким оригиналним текстом, те
је тога ради премеао некадашњу библиотеку Скололија, која
се крави у Риму.

„Народна Библиотека“ Браће Јовановића.

Има већ година, како је књижара Браће Јо-
вановића у Панчеву узела у велико једи издавачко
предузеће. Под насловом „Народна Библиотека“ она је прегла
да изла и растуру по српском свијету читаву збирку дјела,
ије оригиналних српских, које преведених из осталијех језика.

Судећи по дјелима, која су до сад у тој збирци изашла — а
изишло је више од 100 свезака —, може се рећи, да књижара
Браће Јовановића у том послу поступа и вјешто и савјено,
т. ј. пази добро шта ће одабрати за ту збирку, према потреби
и користи народа и књижевности.

На тај начин, она испуњава празнину, коју су до дава
оставила у нашој књижевности наша комотна и немарна књи-
жевна друштва.

У добром схватању праве потребе наше књижевности ре-
чена књижара узела је на себе улогу, која јој управо не пра-
нада, јер би то мада да буде посао књижевних задруга.

Рекао се ма што, књижарска је радња — трговачка ра-
дња. Књижар није позван ва то, да пази што ће користити на-
шој књижевности, него шта ће боље проћи на књижевном па-
зару.

Тако и раде неки наши књижари.

По тако није радила књижара Браће Јовановића при сво-
јим издањима „Народне Библиотеке“. Како већ рекосмо, она
је схватила књижарски позив мабо више, па је с издавањем
„Народне Библиотеке“ узела на себе улогу књижевнога друштва,
пазећи савјено шта ће примити у своју збирку.

Тако радња она је до данас издала лијепо низ оригинал-
них српских и преведених дјела. Тијем је уједно намирила и
другу једну потребу нашега књижевног свијета, а то: што је
издала на свијет и такова дјела, која су већ постала ријетка
у нас, а ипак још имају вриједности.

Но тако радећи она је и доспјела до тога, да има у на-
роду од пет милиона — свега 4 претплатника.
За што то?

Не може се рећи да су издава скупа. На против она су
бап јевтина: свеска од 4 табака стаје 16 новчића. Претплата
на дјело коло (24 свеске) износи само 3.50 новчића. Свеске
излазе тачно сваких четрнаест дана, а у изврпљивају добије-
вних налога књижара Браће Јовановића позната је са своје
тачности.

Шта је онда узрок неуспјеху? Да нијесу ситна слова
(петак)? То не вјерујемо, јер знамо да српска публика није
некопаша својих овиу многим издавањем, према би с друге
стране то једино жељети било при овом издању да су слова
крупнија.

Књижара Браће Јовановића, у једној својој окружници ко-
ју је управила на уредници српских листова, баца кривицу на
српску журналистику, која није достојну важну обра-
тила на њихова издања.

Може бити, да је српска журналистика пропустила то
учинити. Али нама се чини, да би њена помоћ у том погледу
слаба била. И она сама пати од исте болести, на коју се тужи
књижара Браће Јовановића. Ако икоме, то би српска журнали-
стика сама себи прво помогла. Но за луду, силем ништа! Пу-
блика је наша глуха и нијема на све наше валаје и уздицаје.
Зло лежи много дубље, и веда се лијечити новинарском маса-
жом. О њему би се дало много зборити, и то ћемо учинити
првом приликом на другом мјесту.

Што се књижара Браће Јовановића позива на „Јавор“,
„Стармал“, „Невен“ и т. д., којима да су помогла новинар-
ска драстика, то мислимо да неће стојати, јер смо, на жалост,
увјерени, да ни ти листови не позивају на постели од ружа,
према према своме садржају и теподевици заслужују најбоља
одзива.

Ко хоће данас да прокопше са издавањем српских књи-
га, треба да издаје „рожданике“, „трететнике“, „pjesмице à la
Милош Грабовачки“ и т. д.

За озбиљна дјела данас нит ко мари нит их ко тражи.

То је жалосно, то мора заболети свакога прваог пријате-
ља наше књижевности, од тога мора да утрне свако наше мо-
де озбиљније књижевно подузеће, као што је и „Народна Би-
блиотека“ Браће Јовановића, али — то је тако!

Казаћемо другом приликом, за што је то тако.